

Η μάχη του Ανάλατου

[Αφιέρωμα / 1821-2021: Ανάσταση του Γένους / Ιστορία](#)

[Δημήτρης Σπηλιώτης, Εφέτης ΔΔ](#)

1. Εορτάζοντας φέτος τα 200 χρόνια από την έναρξη της Επανάστασης του 1821, ας αναλογιζόμαστε όχι μόνο τις νίκες των προγόνων μας, για τις οποίες ασφαλώς αισθανόμαστε εθνική υπερηφάνεια, αλλά και τις ήττες τους, τις οποίες είμαστε ώριμοι πλέον να αντικρίζουμε και από τις οποίες αντλούμε ποικίλα διδάγματα. Ιδίως όταν κάποια από τις ήττες αυτές προσέδωσε μεγαλύτερη σημασία στις νίκες των Ελλήνων και, εν τέλει, στην αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού. Τέτοια ήταν η ήττα στον Ανάλατο.

2. Η μάχη του Ανάλατου προκάλεσε την πιο οδυνηρή ήττα των Ελλήνων από τους Τούρκους κατά τη διάρκεια της Επανάστασης [1821-1829]. Χαρακτηρίστηκε ως «ολέθρια ήττα», ως «ομαδική αυτοκτονία» και ως «αποτέλεσμα της αγγλικής πολιτικής που, με την εξουδετέρωση των επαναστατικών κινημάτων της Στερεάς Ελλάδας, επεδίωκε τον περιορισμό της Επανάστασης στην Πελοπόννησο». Έγινε στις 24 Απριλίου του 1827 στην περιοχή μεταξύ Φαλήρου - Νέας Σμύρνης - Νέου Κόσμου Αττικής. Πήρε το όνομά της από την ειδικότερη περιοχή μεταξύ Νέας Σμύρνης - Νέου Κόσμου, η οποία ονομάστηκε έτσι από τα πηγάδια που βρίσκονταν

εκεί και είχαν πόσιμο νερό. Ένα από αυτά, εκείνο που βρισκόταν κοντά στο εκκλησάκι των Αγίων Θεοδώρων, χαρακτηρίστηκε ως «το πηγάδι των στεναγμών».

3. Μετά την πτώση του Μεσολογγίου, τον Απρίλιο του 1826, ο Κιουταχής με τα στρατεύματά του κατευθύνθηκε στην Αττική. Στις αρχές Αυγούστου κατέλαβε την Αθήνα και άρχισε την πολιορκία της Ακρόπολης, όπου είχε καταφύγει η ελληνική φρουρά της πόλης. Ο Καραϊσκάκης, αφού σε διάστημα μικρότερο από τέσσερις μήνες έδιωξε τους Τούρκους από την κεντρική Ρούμελη και τοποθέτησε ελληνικές φρουρές στα καίρια σημεία, προκειμένου να κόψει τους δρόμους ανεφοδιασμού των Τούρκων, επέστρεψε στην Αττική στα τέλη Φεβρουαρίου του 1827. Αναδιοργάνωσε τις δυνάμεις του και, προκειμένου να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τον Κιουταχή, προωθήθηκε σε κατάλληλες θέσεις, καταλαμβάνοντας το Κερατσίνι και το Μοναστήρι του Αγίου Σπυρίδωνα στον Πειραιά, ενοποιώντας έτσι τα στρατόπεδα του Κερατσινίου και της Καστέλας και, κατ' επέκταση, το μέτωπο Κερατσίνι - Φάληρο. Σχέδιο είχε αφενός να σταλούν πλοία και στρατεύματα στον Ωροπό, για να αποκόψουν τη μεταφορά εφοδίων στους Τούρκους (οι οποίοι ανεφοδιάζονταν πλέον από την Εύβοια), και αφετέρου να καταληφθούν τα χωριά των Μεσογείων, έτσι ώστε ο εχθρικός στρατός να βρεθεί ανάμεσα στα πυρά των Ελλήνων. Ωστόσο, η Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας είχε ήδη διορίσει τους Άγγλους Τσωρτς και Κόχραν Αρχιστράτηγο και Στόλαρχο

των Ελλήνων, αντιστοίχως. Οι Άγγλοι έφθασαν στον κόλπο της Σαλαμίνας στις αρχές Απριλίου και διαμόρφωσαν το σχέδιό τους: άμεση και γενική επίθεση κατά των δυνάμεων του Κιουταχή και, στη συνέχεια, ελευθέρωση των πολιορκημένων της Ακρόπολης. Ο Καραϊσκάκης, γνωρίζοντας την αριθμητική υπεροχή του τουρκικού στρατού, ιδίως σε ιππικό, αντιστάθηκε στο σχέδιο των Άγγλων, αντιπροτείνοντας το δικό του. Τελικά, αναγκάστηκε να συμφωνήσει με το σχέδιό τους, αφενός γιατί οι Άγγλοι απειλούσαν ότι θα φύγουν και αφετέρου γιατί, μετά την παρασπονδία που διέπραξαν οι Έλληνες έναντι των Τουρκαλβανών που είχαν ξεμείνει στο Μοναστήρι του Αγίου Σπυρίδωνα [την αθέτηση δηλαδή της συμφωνίας να βγουν οι έγκλειστοι, υπό την εγγύηση του Καραϊσκάκη και των Σουλιωτών, και να αποχωρήσουν ανενόχλητοι, καθώς ένα μεμονωμένο επεισόδιο γενικεύτηκε, με αποτέλεσμα τη θανάτωση των περισσότερων από αυτούς], ο Καραϊσκάκης ήταν εκτεθειμένος έναντι των Άγγλων και των ξένων φιλελλήνων. Έτσι, η τελική απόφαση ήταν να κινηθούν δύο φάλαγγες: η δυτική, υπό τον Καραϊσκάκη, θα ακολουθούσε τη γραμμή Κερατσίνι - Κορυδαλλός - Ρούφ - Μεταξουργείο, ενώ η ανατολική, υπό τους οπλαρχηγούς Βέικο, Δράκο, Μπότσαρη, Τζαβέλλα, Βάσο, Καλλέργη και Νοταραίους, θα ξεκινούσε από τους Τρεις Πύργους (Φαληρικό Δέλτα) και θα λάμβανε θέσεις στην ευρύτερη περιοχή του Ανάλατου. Η επιχείρηση θα πραγματοποιείτο το βράδυ της 22ας προς την 23η Απριλίου. Ωστόσο, το απόγευμα της 22ας, κατά τη διάρκεια μιας απρόβλεπτης μάχης που διεξήχθη στο Νέο Φάληρο, ο Καραϊσκάκης υπέστη θανάσιμο τραυματισμό και τα ξημερώματα της 23ης εξέπνευσε. Το ηθικό των Ελλήνων έπεσε κατακόρυφα. Είχαν βυθιστεί όλοι στο πένθος. Μολαταύτα, ο Κόχραν επέμενε στην άμεση πραγματοποίηση της επίθεσης, διαφορετικά απειλούσε και πάλι ότι θα φύγει.

4. Το πρωί της 24ης Απριλίου η ανατολική φάλαγγα, δηλαδή τα σώματα των οπλαρχηγών, με εμπροσθοφυλακή τον Μακρυγιάννη και τους Αθηναίους, έφτασαν στην περιοχή μεταξύ Φαλήρου - Νέας Σμύρνης - Νέου Κόσμου και προσπάθησαν να ανοίξουν πρόχειρα χαρακώματα (ταμπούρια) σε τελείως ακατάλληλες θέσεις, καθ' υπόδειξη του Μακρυγιάννη. Η δυτική φάλαγγα δεν κινήθηκε [θα παρέμενε στη θέση της για να παρέμβει σε περίπτωση απροόπτου, αποκλείστηκε όμως παράλληλα από τις τουρκικές δυνάμεις που εστάλησαν επί τούτου στο Κερατσίνι], οι ίλες ιππικού έμειναν σε αδράνεια στον Πειραιά και οι πολιορκημένοι στην Ακρόπολη δεν επιχείρησαν έξοδο, όπως είχε προγραμματιστεί. Ο Κιουταχής, απορώντας με την επιλογή των Ελλήνων να διακινδυνεύσουν μάχη στο ανοικτό πεδίο του φαληρικού κάμπου, κινήθηκε ταχύτατα. Από τα Πατήσια, που ήταν το στρατηγείο του, έστειλε εναντίον των Ελλήνων ισχυρές δυνάμεις ιππικού και πεζικού, οι οποίες επιτέθηκαν με σφοδρότητα εναντίον των Ελλήνων, αιφνιδιάζοντάς τους. Παρόλο που οι πρώτες επιθέσεις αποκρούστηκαν, τα πρόχειρα χαρακώματα δεν άντεξαν για πολύ. Η μάχη γινόταν πια σώμα με σώμα και οι Έλληνες, μολονότι μάχονταν

υπεράνθρωπα, εν τούτοις υποχωρούσαν και σφάζονταν από το πλήθος των εχθρών. Οι ταμπουρωμένοι στα υπόλοιπα χαρακώματα, βλέποντας την καταστροφή, άρχισαν να τρέχουν προς τη θάλασσα για να σωθούν, υπό τη συνεχή καταδίωξη του εχθρικού ιππικού. Έτσι, στο έλεος των Τούρκων τέθηκε όλο το άνθος των ελληνικών δυνάμεων. Ο Μακρυγιάννης σώθηκε χάρη στα γρήγορα πόδια και τα γερά πνευμόνια του. Οι δύο Άγγλοι έτρεξαν προς τα πλοία για να σωθούν. Ο Κόχραν, που δεν πρόλαβε τη βάρκα, έπεσε στη θάλασσα. Στο πεδίο της μάχης έπεσαν 1.500 άνδρες. Ανάμεσά τους οι οπλαρχηγοί Λάμπρος Βέικος, Τούσιας (Αθανάσιος) Μπότσαρης, Γιαννάκης Νοταράς [το Αρχοντόπουλο], Γεώργιος Τζαβέλλας, Φώτιος Φωτομάρας, Συμεών Ζαχαρίτσας και ο Διοικητής των τακτικών, Ταγματάρχης Χαράλαμπος Ιγγλέσης. Συνελήφθησαν 250 αιχμάλωτοι, μεταξύ των οποίων οι οπλαρχηγοί Γεωργάκης Δράκος και Δημήτριος Καλλέργης. Οι Τούρκοι έφτασαν έως τον Πειραιά, καταλαμβάνοντας όλα τα ελληνικά οχυρώματα. Ωστόσο, οι Έλληνες, με επικεφαλής τον Γιαννούση Πανομάρα, αντεπιτέθηκαν και ανάγκασαν τους εχθρούς να υποχωρήσουν. Η καταστροφή όμως είχε γίνει και η πιο φρικτή κατάληξή της αφορούσε τους αιχμαλώτους.

5. Ο Δράκος, γνωρίζοντας το μαρτύριο που περίμενε τους αιχμαλώτους, λέγεται ότι αυτοκτόνησε. Κατά μία δεύτερη εκδοχή, τον σκότωσαν οι Τούρκοι κατά τη μεταγωγή του στην Εύβοια. Κατά τρίτη εκδοχή, τον σκότωσε ο ίδιος ο Κιουταχής, επειδή εκνευρίστηκε με αυτά που του είπε ο Δράκος [...]. Τους 240 αιχμαλώτους οι Αγαρηνοί τους οδήγησαν δεμένους πισθάγκωνα στο «πηγάδι των στεναγμών» του Ανάλατου και τους αποκεφάλισαν έναν προς έναν. Έριξαν τα κορμιά τους στο πηγάδι και ανάγκασαν τους υπόλοιπους δέκα αιχμαλώτους να κάνουν τομές στα κεφάλια τους, να αφαιρέσουν τα δέρματα, να τα γεμίσουν με χονδρό αλάτι και να τα συρράψουν. Η ίδια φρικτή μοίρα περίμενε και τους τελευταίους δέκα αιχμαλώτους, αφού οι Βάρβαροι τους αποκεφάλισαν κατά τον ίδιο τρόπο και ανάγκασαν τον Καλλέργη να εκτελέσει στα κεφάλια τους την ίδια διαδικασία. Ο μόνος που επέζησε ήταν ο Καλλέργης, για την απελευθέρωση του οποίου οι δικοί του πλήρωσαν υπέρογκα λύτρα. Τα παστωμένα κεφάλια εστάλησαν στον Σουλτάνο, προς πιστοποίηση της νίκης των Τούρκων. Λέγεται ότι οι στεναγμοί των αιχμαλώτων, που βασανίζονταν πριν αποκεφαλιστούν, ακούγονταν από «το πηγάδι

των στεναγμών» σε κάποιο άλλο πηγάδι δια μέσου υπόγειου αγωγού και ότι για αρκετά χρόνια μετά οι άνθρωποι απέφευγαν να περάσουν από το σημείο.

6. Μόλις μαθεύτηκε στο Ναύπλιο ο σκοτωμός του Καραϊσκάκη και η καταστροφή στον Ανάλατο, πολλοί μαζεύτηκαν γύρω από τον Κολοκοτρώνη, αγρυπνισμένοι, αμίλητοι και με την ψυχή τους μαύρη. Τη σκηνή περιγράφει ο Νικόλαος Δραγούμης: «Ουδείς ήνοιγε τα χείλη, ουδείς εύρισκε λόγους ίνα ερμηνεύση το άλγος της καρδιάς αυτού, ουδείς είχεν ιδέαν τί έπρεπε να γίνη μετά τον θάνατον του μεγάλου στρατηγού. Ήτο δε η σιωπή βαθεία και πένθιμος, ότε ο Κολοκοτρώνης, λύσας πρώτος αυτήν, είπεν: “Ο χαμός, αδέλφια, είναι μεγάλος· ο Θεός όμως είναι μεγαλύτερος”».

7. Οι Έλληνες δεν πρόκειται να ανταποδώσουμε τη φρίκη που υπέστησαν οι αιχμάλωτοι πρόγονοί μας στον Ανάλατο, γιατί είναι τεράστιο το πολιτισμικό χάσμα που μας χωρίζει από τους δήμιους. Το αίμα όμως των αδικοχαμένων Ελλήνων κατά τη διάρκεια της Επανάστασης του 1821, όχι μόνο στον Ανάλατο, αλλά και σε άλλα μέρη, όπως π.χ. στην Κωνσταντινούπολη, στις Κυδωνιές, στην Κύπρο, στη Χίο, στην Κρήτη, στα Ψαρά και στο Μεσολόγγι, περισσεύει, ώστε, κατά την επερχόμενη πύκνωση της Ιστορίας στην περιοχή της Εγγύς Ανατολής, πρόκειται να καλύψει το καταβλητέο τίμημα από μέρους των απογόνων τους, ακόμα και αν οι περισσότεροι από τους τελευταίους δεν έχουν συνείδηση των πραττομένων [...]. Άλλωστε, τα αποτελέσματα μιας αιτίας, κατά την ιστορική αιτιότητα, εμφανίζονται συχνά ύστερα από αιώνες. Ας ευχόμαστε λοιπόν για τις ψυχές τους και ας ελπίζουμε ότι σύντομα θα πραγματοποιηθεί η ποθούμενη αποκατάσταση [...].

<https://bit.ly/2WZa6Z3>